

Предаг Вуковић,¹
Бранко Михаиловић²

Институт за економику пољопривреде, Београд

Р. 39-49

ORIGINAL SCIENTIFIC ARTICLE

Received: August, 14, 2017

Accepted: October, 5, 2017

ПЕРСПЕКТИВЕ ЗА ОДРЖИВИ ТУРИСТИЧКИ РАЗВОЈ ОПШТИНЕ СТАРА ПАЗОВА³

Abstract

Општина Стара Пазова има респектабилне ресурсе за развој појединих видова туризма. Међутим, због великог броја политичких и економских чинилаца, које нису иманентне само за ову Општину, туризам до данас није био препознат као перспективна привредна грана.

Како би се евидентно присутни потенцијални туристички ресурси тржишно валоризовали неопходно је да се приступи развоју на нивоу Пазове као туристичке дестинације са становишта концепта маркетинга и менаџмента који ће бити фокусиран на одговарајуће тржишне мете. На овај начин би се осварили већи ефекти од развоја туризма. Интенција у таквом приступу би била на стратегији диференцираног маркетинга.

Фокус у раду је стављен на одрживи туристички развој. Ово је учињено, јер Стара Пазова као потенцијална туристичка дестинација нема природне услове за развој неког од масовних видова туризма, а већину територије чини рурално подручје. Оно је у највећој мери еколошки добро очувано, а карактерише га мултиетничка национална структура. Из тог разлога очување природних и друштвених (антропогених) вредности представља приоритет будућег планирања развоја туризма.

Рад указује на природне и друштвене (антропогене) ресурсе значајне за развој туризма. Посебан акценат је стављен на стратешке правце у развоја у светлу концепта одрживог развоја.

Key words: *туризма, дестинација, одрживи развој, менаџмент, рурално подручје*

JEL classification: (Q1,Q5,O2)

¹ predrag_v@iep.bg.ac.rs

² brankomih@neobee.net

³ Рад је део истраживања на пројекту III 46006 – “Одржива пољопривреда и рурални развој у функцији остваривања стратешких циљева Републике Србије у оквиру Дунавског региона” финансираног од стране Министарства просвете и науке Републике Србије.

PERSPECTIVES FOR SUSTAINABLE TOURIST DEVELOPMENT OF MUNICIPALITY STARA PAZOVA

Abstract

Municipality of Stara Pazova has great potential for the development of some types of tourism. However, due to the large number of political and economic factors, which are not immanent just for this municipality, tourism has not been recognized as a perspective economic sector.

To make these potential tourist resources practically market valorized it is necessary that in development approach at the level of destination management approaches from the standpoint of the concept of marketing which will be focused on specific market targets.

Focus of this paper are specifically on sustainable tourism development. This is even more important because Municipality of Stara Pazova as a potential tourist destination has not conditions for development of some forms of mass tourism and most of the territory of the municipality represent a rural area, which is largely environmentally good preserved. Also, Municipality is characterized by a multi-ethnic national structure. For this reason, preservation of natural and human (anthropogenic) value is a priority in planning the future development of tourism.

This paper will point out the natural and social (anthropogenic) resources which are significant for tourism development. Special emphasis will be put on strategic directions in the development, accent will be put on the concept of sustainable tourism development.

Key words: *tourism, destination, sustainable development, management, rural area*

Увод

Стара Пазова лоцирана је у Сремском округу у АП Војводини. Као Општина установљена је 1960 године. Простире се у равничарском подручју на укупној површини од 351 км² коју чине девет административних насеља и то: општинско средиште Старе Пазове, Нова Пазова, Стари Бановци, Нови Бановци, Сурдук, Белегиш, Војка, Крњешевци и Голубинци. Река Дунав тече источном границом општине у дужини од 24 км.⁴

Прве људске насеобине датирају из доба Римљана. У средњем веку насеље се налазило на граници између Византије и Угарске. У периоду после XII века Угарска власт се усталила. Територију Срема освајају Турци 1521 године. У периоду Османске власти територију општине насељавају Срби који су до данас остали највећа етничка група. (Томић, 1990, 8). Ово су важни подаци због наслеђених антропогних ресурса који стоје на располагању општини за будуће планирање развоја појединих видова туризма.

⁴ <https://www.starapazova.rs/> (на дан 13.04.2017 год.)

Туризам на нивоу Општине до данас се није препознат као једна од перфективних грана привреде. Разлог за то лежи у чињеници да се подручје општине налази у АП Војводини које са становишта природних услова има изузетно повољне услове за развој пољопривреде, пре свега ратарства. ОвOME треба додати да је у Србији након Другог светског рада, уосталом као и у другим деловима бивше државе вођена је политика развоја туризма која је у акценат стављала искључиво развој масовних видова туризма. Ово је генерално био тренд који није био иманентан само за нашу земљу. Реч је о развоју туризма на Јадранској обали и у планинским скијашким центрима. Остале потенцијалне туристичке дестинације нису имале приоритет у политици развоја. То другим речима значи да Републике које нису имале повољне природне услове за развој масовних видова туризма, као што су на пример, Србија, Македонија и сл. су неправедно биле запостављене. Несвесно и стихијски вођена је политика недиференцираног маркетинга коју карактерише туристичка понуда која није била окренута ка појединим тржишним сегментима, односно да није постојао јасн фокус на тржишне мете. Другачије речено са којим туристичким производима на које тржишне мете. Као резултат оваквог приступа дошло је до тога да је туризам био неправедно запостављен у појединим републикама.

Од деведесетих година у стручној литератури сугерише се приступ који је познат као тзв. „концепт новог туризма“. Карактеришу га, флексибиланост, сегментираност, интегрисаност, окренутост према окружењу и туристи као потрошачу/појединцу. Концепт „новог туризма“ променио је „правила игре“ призивајући нове стратегије како би осигурао успех. Путна и туристичка индустрија су доживеле радикалну и рапидну трансформацију, па је зато конкурентска стратегија постала веома важна. (Рооп, 2003).

Овакав приступ омогућава практично да поједине потенцијалне туристичке дестинације добром организацијом и менаџментом ставе све своје природне и друштвене ресурсе у функцију развоја туризма и да на тај начин дају свој пуни допринос развоју привреде и друштва у локалним срединама у којима се развија. Захваљујући географском положају Србије, пределима погодним за разне облике рекреације, природним лепотама, али и богатој културној баштини и фолклору постоје повољни услови за развој туризма. (Михаиловић, Симоновић, 2016, 76.).

Полазне основе значајне за развој туризма у Старој Пазови

У природне атрактивности значајне за развој туризма општине Стара Пазова се могу убројити:

- Река Дунав са приобаљем;
- Разноврсност и очуваност флоре и фауне;
- Просторна разноврсност Општине (девет урбанах језгара, приобаље реке Дунав, велики део територије налази се под пољопривредним културама (пре свега ратарским);
- Добар географско – саобраћајни положај. Стара Пазова је лоцирана на следећим саобраћајним путним правцима:
- Коридор 10 (аутопут Е-70 који се пружа од Мађарске границе према

- југу),
- Коридор 7. кога чини река Дунав)
  - Магистрални путни правац Е-75 који се простире од Београда према Загребу;
  - Пријатна за човеков боравак умерено – континентална клима.

Све су ово повољни природни услови који стварају добре претпоставке за развој туризма и као такви пружају могућност за развој различитих туристичких производа. Када се ово каже пре свега се мисли на:

- Рурални туризам;
- Ловни и риболовни туризам;
- Спортви на води – река Дунав са приобаљем;
- Излетнички туризам – Општина је лоцирана између два највећа урбана центра у земљи Београда и Новог Сада;
- Различите облике туризма специфичних интересовања;
- Транзитни туризам.

Највећи део ових ресурса до данас није искоришћен, или је у самом почетку туристичке експлоатације.

Друштвене погодности значајне за развој туризма

Друштвене ресурсе значајне за развој туризма можемо поделити на антропогене и друге социо-економске факторе. Због великог броја друштвених/антропогенних туристичких атрактивности општине, за потребе овог рада биће представљени само делимично у Табели 1.

Табела 1 . Приказ битнијих друштвених туристичких атрактивности Старе Пазове

Културно-историјске знаменитости	Спомен обележја	Дворци и салаши	Сеоске куће посебне историјске вредности	Манифестације
Зграде које су биле власништво породице <i>Петровић</i> – изграђене у духу „ <i>Сецесије</i> “. (штедионица, хотел и кућа)	Споменик палим јунацима за Ослобођење и уједињење 1914-1918. године у Старој Пазови	Дворац „ <i>Шлос</i> “ из 1767 године	Амбар са котобањом породице <i>Лепиановић</i> (1888 – 1921 год.).	„ <i>Гасто Срем</i> “ која се одржава у септембру
Соколски дом „ <i>Краљ Петар I Ослободилац</i> “ из 1931 године	Споменик борцима НОР-а из 1961 године у Војки.	„ <i>Салаш од срца</i> “	Сеоска кућа у Војки саграђена крајм XIX века (улица Карађорђева).	Регата „ <i>Река</i> “ – речни еколошки караван

Кућа породице <i>Војводић</i> из 1936-37 године у стилу „ <i>Модерне</i> “.	Спомен обележје убијем родољубима 1943. године у Белегишу		Кућа у Светосавској улици у Новим Бановцима (Мензулана) XVIII век.	„ <i>Фијакеријада</i> “, традиционално се одржава у септембру
Кућа народног хероја „ <i>Јанка Чмелика</i> “.	Споменик народном хероју Вери Мишчевић из 1974 године		Сеоска кућа из 1912 год. у улици Павла Шиштића у Старим Бановцима	„ <i>Машикар</i> “, представљају стари покладни обичај
	Споменик народном хероју „ <i>Јанку Чмелику</i> “ у Старој Пазови.			“Златни котлић.” (Одржава се у марту)
	Споменик погинулим борцима из Крњешеваца за време НОБ-а			“ <i>Бановачки децији дан</i> ” – Нови Бановци који се одржавају у априлу
	Часни крст подигнут 1868. године, у улици Вере Мишчевић у Белегиш			итд.

Извор: Туристичка организација Старе Пазове,
web. link: <http://turizampazova.rs/> 26.04.2017 године.

Проред наведених у табели треба додати и велики број верских (сакралних) објеката који су лоцирани у свих девет урбаних насеља Општине Стара Пазова.. Имајући у виду да је Општина мултиетничка средина разумљиво је и присуство великог броја верских објеката свих верских заједница који живе у овом подручју.

Тренутно стање привреде општине погодује развоју туризма. Када се ово каже мисли се превасходно на чињеницу да је општина у последње време једна од најразвијенијих по броју малих и средњих предузећа, а тенденција увећавања њиховог броја се наставља.

Такође, оно што може допринети развоју туризма је:

- велики број различитих манифестација које испуњавају културни живот Општине током читаве године. Оне поред привлачења великог броја посетилаца могу утицати и да се антропогени, демографски, географски и други ресурси туристички квалитетније валоризују.
- велики ентузјазам људи запослених у Туристичкој организацији Старе Пазове који учествују у свим промотивним активностима у земљи чиме доприносе изградњи имица ове дестинације.

Угоститељски капацитети Општине Стара Пазова

а) Угоститељски објекти за смештај

До 2013 године у Општини Сара Пазова био је забележен мали обим доал-зака и ноћења туриста. Међутим, 2013 године догодио се туристички „бум“ изградњом и пуштањем у рад хотела „Lux“ категорисаног са четири звездице који је лоциран непосредно у комплексу центра „Фудбалског савеза Србије“. Хотел располаже са 64 двокреветне собе и 4 апартмана. Од осталих значајних хотела на теритрији Општине треба споменути следеће:

- „Novella Uno“ категорисан са три звездице у Новом Бановцима са 39 комфорних соба са 125 лежајева;
- Хотел „Vila Sunce“ категорисан са једном звездицом који је отворен 2007 године. Располаже 11 соба и 2 апартмана;
- Хотел „Војводина“ у Старој Пазови који располаже са 29 соба и 3 апартмана.

Такође на територији је у последњих десет година изграђен већи број мањих смештајних објеката који су допринели повећању броја лежајева тј. смештајних капацитета.

Имајући у виду квантитет и квалитет смештајних капацитета треба истаћи да Стара Пазова тренутно може да одговори актуелној туристичкој тражњи. Обим и динамика туристичких кретања у последњих пет година у Општини је приказан у табели 2.

Табела 2. Кретање туриста у општини Стара Пазова у периоду 2011 – 2015 године

Година	Туристи			Ноћења туриста			Просечан број ноћења туриста ¹	
	Укупно	Домаћи	Страни	Укупно	Домаћи	Страни	Домаћи	Страни
2011	436	320	116	2 624	2 378	246	7,4	2,1
2012	259	180	79	1 605	1 479	126	8,2	1,6
2013	8 360	5 246	3 114	24 382	14 117	10 265	2,7	3,3
2014	11 598	6 175	5 423	31 293	17 516	13 777	2,8	2,5
2015	11 684	5 826	5 858	32 185	17 403	14 782	3,0	2,5

Извор: „Општине и региони у Републици Србији“

РЗС за период 2012, 2013, 2014, 2015, 2016 године.

Напомена: Просечан број ноћења туриста израчунат је дељењем броја ноћења с бројем туриста. Пошто се туриста региструје у сваком месту где борави, у случају промене места долази до његовог поновног исказивања, односно дуплирања. Стога је, вероватно, и просечан број ноћења туриста, израчунат на овај начин, мањи од стварног.

б) Угоститељски објекти за исхрану и пиће

У Старој Пазови налази се велики број угоститељских објеката за исхрану и пиће. Неки од њих имају веома дугу традицију, док су поједини лоцирани у објектима који су стари до два века (на пример, ресторан „Прича“ смештен у кући

изграђеној 1730 године или на пр. етно кућа „Кућерак у Срему“ у згради старој 127 година, итд.). Детаљан преглед ових објеката дат је у табели 3.

Табела 3. Угоститељски објекти иза исхрану и пиће у 2017 години

Р. Бр.	Врста и назив објекта	Капацитет (бр. места)	Година оснивања
1.	Ресторан „Лутник“, Стара Пазова	70 унутар објекта и 40 ван објекта	
2.	Ресторан „Gurman IN“ Стара Пазова	50 унутар и 50 ван објекта	2009
3.	Ресторан „Amadeo Gold“, Стара Пазова	65 унутар објекта 65 ван објекта	-
4.	Ресторан „Старо место“, Нова Пазова	40 унутар објекта 40 ван објекта	-
5.	Ресторан „Венеција“ Стари Бановци	-	1956
6.	Рибљи ресторан „Прича“, Нови Бановци	50 унутар објекта 50 ван објекта	Лоциран у кући из 1730 године
7.	Ресторан „Дунавска тераса“, Нови Бановци	150 места (по потреби - сала и тераса)	1969
8.	Ресторан „Малиган“, Сурдук	50 у ресторану 50 у башти	1934
9.	Етно ресторан „Кућерак у Срему“, Сурдук	30 у ресторану 120 у башти	2012

Извор: Туристичка организација Стара Пазова
Web. link: <http://turizampazova.rs/> 26.04.2017 године.

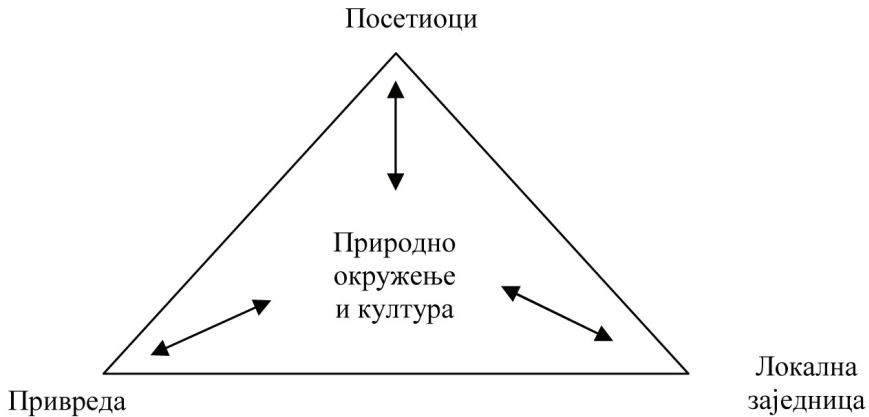
Оно што је значајно споменути за развој туризма је да подручје Срема има веома богату кулинарску традицију која може допринети развоју туризма хране („гастро туризам“). Неки од ових специјалитета се нуде на појединим манифестацијама које се већ промовишу. Међутим, у прављењу туристичког имиџа овај сегмент понуде свакако заслужује пажњу.

Примена концепта одрживог развоја

Имајући у виду присутне бројне природне и друштвене ресурсе у Општини, један од стратешких интереса Старе Пазове треба да представља обезбеђење подршке развоју туризма. С обзиром на њихову добру очуваност, туристичка експлоатација никако несме ићи на штету ових ресурса. Како би се обезбедила дугорочна одржиост развоја неопходно је објаснити шта тачно представља одрживи туристички развој дестинације.

Један од приоритетних задатака одрживог туристичког развоја је управо консензус интереса свих страна, туриста, резидената и привреде. Ово прокламује Светска туристичка организација (UNWTO) која како би се обезбедио овакав консензус сугерише примену „VICE“ модела (слика 1.)

Слика 1. "VICE" модел

Извор: UNWTO (2007): "A Practical Guide to Tourism Destination Management", p.12.

Суштина модела је да он представља управљање дестинацијом на начин интеракције између туриста, привреде која их опслужује, локалне заједнице и животног окружења у коме се интеракција одвија. Животно окружење се може разумети у најширем смислу од природних ресурса до изграђених ресурса, на којима се многи туристички производи базирају. Улога менаџмента дестинације је да ради на јачању партнерства и заједничког плана управљања дестинацијом како би се: (UNWTO, 2007, 13).

- туристи осетили добродошлим, угостили, укључили у „живот“ дестинације и задовољили са понудом;
- створила профитабилна и перспективна туристичка привреда;
- створиле користи за локалну заједницу;
- заштитили и унапредили локално окружење и културно наслеђе дестинације.

Lane, B. (2005) истиче да одрживи развој усклађује тензије које се појављују између „партнера“ у троуглу и дугорочно одржава равнотежу. Одрживи туризам има циљ да смањује нарушавање стања животне средине и културног наслеђа, оптимизира задовољство туриста и дугорочно максимизира економски раст за регион. То је начин да се успостави баланс равнотеже, заштите животне средине и потенцијала растућег туризма.

Интезивирање постојеће туристичке понуде Општине Стара Пазова

Полазећи од напред наведеног као приоритетне активности значајне за развој туризма могу се сажети у следећим тачкама.

Прво, унапређење квалитета смештајне понуде. Поред постојећих хотела и других смештајних објеката који су по квантитету односно по броју лежајева на задовољавајућем нивоу, неопходно је континуирано радити на одржавању и подизању калитета смештајне понуде. То практично значи да је неопходно стално пратити иновације у смештајној понуди како би се одговорило потребама савремене туристичке тражње. Овде се мисли на континуиран напредак у свери ИТ понуде смештајних капацитета, као што је на пример, повезивање смештајне понуде са различитим облицима Интернет продаје аранжмана и сл.

Друго, улагање у угоститељске објекте за ихрану и пиће. Неопходно је унапредити квалитет ове понуде и у промотивним активностима потенцирати богату традицију Сремске кухиње. У последње време на Западу је присутан тренд развоја „*slow-food*“ туризма, односно конзумирање органски произведене здраве хране. Уколико би се гастрономска понуда са овим садржајима обогатила она би представљала посебну атракцију за стране туристе. Овде важну улогу треба да одигра они наступ.

Треће, формирање дестинацијске менаџмент организације. Туристичка организација Старе Пазове је основана 2009 године. До сада је показала изузетан ентузијазам у раду и учествовала је у свим облицима промоције туристичке понуде Општине. Другим речима она је вршила функцију која јој је Законом о туризму и предвиђена која је усмерена на промотивне активности. Међутим, као би се туризам истински развио неопходно је формирање дестинацијске менаџмент организације. По закону Законом о туризму у члану 40. се предвиђа могућност повезивања јавног и приватног сектора и циљу унапређења туризма. Овим се омогућава формирање организације која би могла да управља туристичким ресурсима и тиме би резултати од туризма били већи. Ово је иначе и у складу са оним што Светска туристичка организација промовише. (UNWTO, 2007).

Четврто, изградња одговарајуће туристичке инфраструктуре на обали реке Дунав (изградња марине, ресторани на води – сплавови, изградња рибарског етно-села са обзиром на богат рибљи фонд Дунава). Неопходно је поштовати јасно урбанистичке услове које би Општина морала да пропише за изградњу оваквих објеката. Овоме ваља додати и могућност изградње различитих спортско-рекреативних терена у приобаљу реке (терени за мали фудбал, кошарку, одбојку, тенис и сл.).

Пето, уређење, адаптација и прилагођавање сеоских кућа за бављење руралним туризмом. На територији општине постоји велики број кућа које би могле да одговоре потребама развоја сеоског туризма. Ту су и објекти који по својој архитектури су остали у великој мери очувани који би представљали посебну атракцију за туристе. Неки покушаји су до данас учињени али нажалост са малим успехом.

Осмо, уређење, адаптација и прилагођавање верских објеката потребама туризма. Ваља нагласити, да је за развој оваквог вида туризма неопходна сагласност верских заједница, односно усклађивање начина, правила и прописа туристичких посета, са верским правилима, принципима понашања.

Девето, коришћење природних погодности за развој туризма посебних потреба (ловни и риболовни, фото сафари, излетнички туризам – у непосредној близини урбаног центра је атрактиван природни амбијент);

Десето, користити предности које Стара Пазова има за развој транзитног туризма. Локација на три најважнија коридора (10, 7 и Е-75) се нужно мора искористити.

Дванаесто, промовисање манифестација које би дале „печат“ имицу Старе Пазове као туристичке дестинације. Неке већ данас постоје, које се традиционално одржавају сваке године.

Тринаесто, услови одрживог развоја туризма – унапређење понуде кроз истовремену политику очувања и заштите простора и животне средине представљају императив који се у плановима будућег туристичког развоја доследно мора испоштовати.

Четрнаесто, дугорочно гледано ако би се испунили сви претходни услови као природан след ствари би ишла стандардизација и компјутеризација пословања у туристичким објектима. Важну улогу у интензивирању туристичке понуде игра брзина, квалитет и прецизност пружања информација потенцијалним туристима, што је основ за стицање конкурентске предности на туристичком тржишту. У том контексту неопходно је ради обogaћивања туристичке понуде ићи у корак са свим трендовима у области савремених информационих технологија;

Петнаесто, предузети мере на организацијској и пословној повезаности туризма, угоститељства, трговине, пољопривреде, рибарства, занатства, саобраћаја, и других делатности које формирају туристичку понуду – примена интегралног маркетинга.

Закључак

Стара Пазова има респектабилне природне и друштвене ресурсе за развој појединих видова туризма. Зато туризам мора постати императив у будућем у развоју Општине. Највећи део ресурса тек треба да буде стављен у функцију туристичког развоја Општине, а затим и у све савремене туристичке токове у земљи.

Како би се они на успешан начин валоризовали неопходан је селективан и тржишно оријентисан приступ заснован на стратешком приступу развоја дестинације, првенствено мотивисан формирањем понуде ка одређеним тржишним сегментима тзв. „тржишним метама“. Као краткорочно перспективни туристички производи се издвајају: рурални, ловни, риболовни, излетнички, туризам специфичних интересовања и транзитни туризам.

Имајући у виду да највећи део Општине чини пољопривредно земљиште, пољопривреда би требало да одигра једну од важних улога у развоју и креирању одговарајуће понуде руралног туризма.

Дугорочно гледано, уколико би се уложило у развој туризма, у креирању одговарајућих туристичких програма боравка важна је креативност која мора бити присутна како би се повећао успех. Важну улогу у креирању оваквих програма и генерално управљањем туристичким развојем Општине требало би да има одговарајућа менаџмент туристичка организација која би требало да се формира у складу са Законом о туризму (члан 40) која би постојала у облику јавно – приватног партнерства.

У стратешком приступу важно је поштовати правила и принципе одрживог развоја. На овај начин потенцијални и актуелни туристички ресурси били од користи како за актуелне, тако и за будуће генерације.

Литература

- Lane, B. (2005), Sustainable Rural Tourism Strategies: A Tool for Development and Conservation, *Interamerican Journal of Environment and Tourism/Revista Interamericana de Ambiente u Turismo*, Vol.1, Numero 1.(Agosto, 2005), p.12-18.
- Михаиловић, Б., Симоновић, З. (2016), *Стратешко планирање одрживог развоја пољопривреде и руралних подручја у Србији*, Институт за економику пољопривреде, Београд.
- Poon A., (2003), Comparative Strategies for a New Tourism, Chapter 7. p. 130-143. *"Aspect of Tourism, Classic Reviews in Tourism"*, Channel View Publications, Printed and bound in Great Britain by the Cromwell Press, Edited by Chris Cooper.
- Публикација „*Општине и региони у Републици Србији*“, РЗС за период 2012, 2013, 2014, 2015, 2016 године.
- Томић, Ј. (1990), *Срби у великој сеоби*, Просвета,
- Туристичка организација Старе Пазове, web. link: <http://turizampazova.rs/> 26.04.2017 године.
- UNWTO (2007): *"A Practical Guide to Tourism Destination Management"*,
- Закон о туризму Републике Србије (Сл. Гласник РС, бр. 36/2009, 88/2010, 99/2011 – др. закон и 93/2012).
- <https://www.starapazova.rs/>

